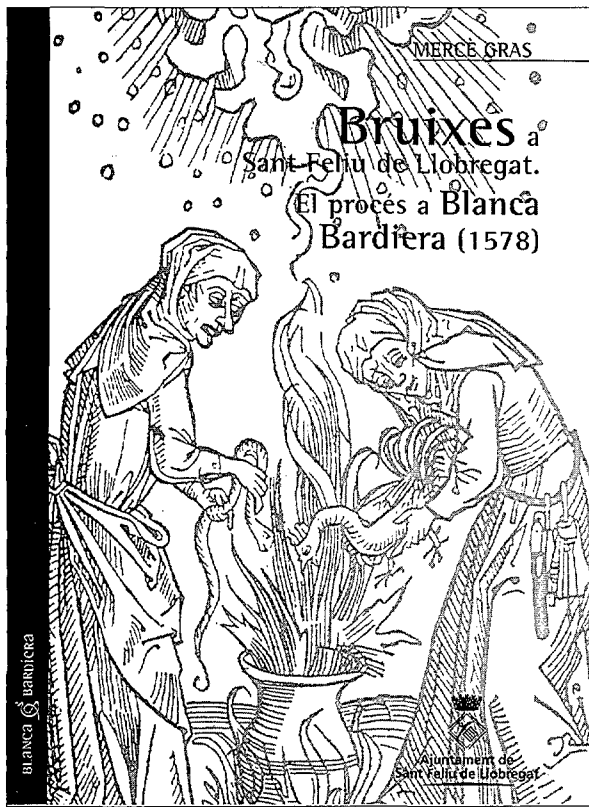

Mercè Gras

BRUIXES A SANT FELIU DE LLOBREGAT. EL PROCÉS A BLANCA BARDIERA (1578)

Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat, març 2000

ELENA BOTINAS I MONTERO

El llibre que presentem avui, aquí, és el primer volum de la col·lecció “Blanca Bardiera”, una col·lecció monogràfica d’estudis socials sobre la dona a Sant Feliu de Llobregat i a la comarca del Baix Llobregat, que aplegarà, entre d’altres, els treballs premiats amb la Beca de Recerca Novadona que té instituïda l’Ajuntament d’aquesta vila.

La sèrie, que estic segura esdevindrà una eina imprescindible per conèixer i aprofundir les experiències i les vides de les nostres avantpassades, pren doncs, crec que d’una manera molt encertada, el nom d’aquesta dona que va viure a Sant Feliu en el segle XVI i que va ser acusada de bruixeria.

El llibre consta de dues parts: l’estudi que fa l’autora sobre el procés iniciat el 1578 contra Blanca, una francesa que vivia des de feia uns quants anys a la vila, i l’edició íntegra de la causa.

A la primera part, de la mà de Mercè Gras, gran co-neixedora de les fonts, de les quals fa un tractament acurat, ens endinsem en el Sant Feliu d’aquella època. Així, ens assabentem que des del primer quart del segle XIV la baronia de Sant Feliu de Llobregat i Sant Just Desvern, que incloïa Santa Creu d’Olorda i la quadra de Vallvidrera i Valldoreix, era propietat de la Pia Almoïna, que mantingué la seva jurisdicció fins a la fi del règim senyorial.

La lectura atenta del procés ha permès a l’autora reconstruir retalls de com era la vida quotidiana de les classes populars de la vila en aquell temps. És a dir, ha pogut refer allò que alguns en diuen “la petita història”, però que, com molt bé remarca Teresa Vinyoles en el magnífic pròleg que fa del llibre, es tracta en realitat de la gran història: “l’única història possible per penetrar a les entranyes de la societat”.

El procés no va ser iniciat per la Inquisició, sinó per les autoritats de la justícia senyorial de l’Almoïna davant dels rumors cada cop més estesos que acusaven Blanca de practicar la bruixeria. El problema esclatà arran d’un seguit de morts sobtades d’infants —alguns dels quals orfes provinents de l’Hospital de la Santa Creu que eren criats per famílies santfeliuenques— que, segons deien els testimonis de l’acusació, estaven “sans i bons”. I és que Blanca complia gairebé totes les característiques perquè això fos així. Vegem-ho.

En primer lloc, es tractava d’una dona i sabem que ja a partir del segle XIV va començar a equiparar-se heretgia i bruixeria. L’element femení s’anava configu-

Ressenyes

rant com a dominant en aquestes arts i anava prenent cos l'afirmació de la realitat dels poders màgics de les bruixes, en contraposició a la tesi de la *superstitio* que en els segles anteriors havien merescut les pràctiques màgiques. Com a colofó, no hem d'oblidar que en els prolegòmens de l'edat moderna, entre el 1484 i el 1487, dos inquisidors, els dominics Henry Kramer i Jacob Sprenger, van escriure el *Malleus Malleficarum* —autèntic martell de bruixes, com ens recorda Teresa Vinyoles—, en el qual s'establia, amb una misogínia ferotge, el vincle directe i indissoluble entre bruixeria i sexe femení. Durant els segles XVI i XVII s'inicià una autèntica cacera de dones acusades de ser agents del diable, el qual els concedia poders sobrenaturals per fer el mal.

En segon lloc, Blanca era francesa. És a dir, era estrangera. El binomi estrangeria-bruixeria tenia també una llarga tradició sorgida a l'època romana. Efectivament, la societat romana estava marcada per un arrelat sentiment antimàgic i tenia una ben establerta actitud que identificava la màgia amb els pobles estrangers. És a dir, amb els "bàrbars".

En darrer lloc, Blanca era una dona gran, de més de quaranta anys, i si bé no vivia sola —un altre dels trets tradicionals de la bruixa—, ja que per les actes del judici sabem que era casada, la realitat és que el marit va tenir un paper gairebé inexistent. Aquest només apareix dues vegades: la primera, quan Blanca, tot referint-se a ell en ser interrogada pel jutge, l'anomena "l'amo", i la segona perquè el seu nom figura entre els pagadors de la fiança que va estipular el tribunal per deixar-la anar.

Durant el procés, surten altres elements estretament vinculats amb la fetilleria, molt arrelats en el teixit quotidià i de gran difusió popular, com, per exemple, l'escombra, amb la qual les bruixes feien els seus vols màgics durant la nit; el gat, sempre relacionat amb el maligne, i les herbes, que ens apropen a la figura de la bruixa com a guaridora, com a dona sàvia que coneix els secrets de la natura i que utilitza els remeis tradicionals per guarir els malalts.

Una de les acusacions més generalitzades era que tenien poders màgics sobre la salut, i que si bé podien provocar el mal, tenien, així mateix, la capacitat de guarir. També en aquest punt, segons el testimoni de Bertranda de Caubos, Blanca és presentada com a paradigmàtica d'aquests poders de les bruixes. Per

una banda, la fa emmalaltir: "...Blanca, ab sa art diabòlica, me posà alguna cosa en mon cos, perquè ab un prompte me trobí que tot lo cos me feia grandíssim mal, specialment lo cor, que'm paraxia que estava emmatzinada, com abans estigués molt bona". (p. 90-91) Per l'altra, la guareix: "y après, ab lo un cap del dit, que no-y gosava tollar sinó ab lo cap del dit, prenguí de allò que tenia en l'escudella, que no-y havia brou, sino que estava spesset. Y jo, ab quatre o sinch dittades aguí acabat, y aquí mateix me haguí acabat, y'm paragué que tenia sabor de ferigola. Y aquí mateix que haguí acabat me trobí bona, que'm paregué que mon mal no era estat res...". (p. 91)

No hem d'oblidar que la cura del cos havia estat durant segles en mans del sexe femení, i que les anomenades bruixes tenien coneixements amplis sobre els ossos i els músculs, sobre les herbes i les drogues, i que molts dels preparats d'herbes remeieres descoberts per elles continuen utilitzant-se en la farmacologia moderna. L'Església, però, va perseguir també les guaridores considerant les seves pràctiques com a màgia i no com a medicina. I a més, des del segle XIII, en què comencen a funcionar les universitats, de les quals les dones foren excloses, la medicina oficial cau sota el control dels homes, que van lluitar contra "l'intrusisme" de les dones i que sovint fins i tot les van denunciar a les autoritats.

Una altra francesa, Miguella, fou acusada de crims molt similars. Es tractava, també, d'una persona d'edat avançada, ja que un dels declarants la insultà tot dient-li: "O truja, vellacha, que tu m'as mort mon fill!" i "Calla vellacha que jo demà te faré pendre". Però Miguella, davant del perill cert, s'escapà: "Y així dita Miquella en la nit se'n anà, que may pus ses vista." (p. 103)

Pels testimonis del judici sabem que Blanca era pobra i que havia de treballar per guanyar-se la vida eixarcolant, veremant, fent la bugada per a d'altres...; que sovint anava per les cases demanant foc i lleixiu, i que tenia un caràcter fort que feia que estigués barallada amb mitja població. Amb paraules d'una de les declarants: Blanca era una busca-raons. Això, juntament amb les seves característiques, la convertiren en víctima innocent i expiatòria de les pors i les supersticions dels vilatans.

Afortunadament, en aquest cas s'imposà el seny, i Blanca va tenir més sort que Tecla Ruberta, una veï-

na de Sitges acusada de bruixeria trenta anys abans i que va ser penjada, esquarterada i els seus membres repartits per diversos indrets del terme, tal com ens explica Mercè Gras. El 22 de desembre, el tribunal que jutjava Blanca va establir una fiança de 50 lliures, la seva sortida de la presó i l'obligació de viure arrestada dins de la vila i terme de Sant Feliu. També

va ser advertida que, en cas de reincidència, seria empresonada de nou. Després d'aquesta data no en tornem a saber res més.

A Mercè Gras li hem d'agrair que l'hagi rescatat de l'oblit i que l'hagi convertit en protagonista de la història.

Ressenyes